

LEERSTOORNISSEN

klinische kinderneuropsychologie

15 MAART 2017

DR. JOS HENDRIKSEN

Kempenhaeghe

Centrum voor Neurologische Leeren
en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaeghe

university hospital
Maastricht

Maastricht University

Maastricht UMC⁺

ONDERWERPEN

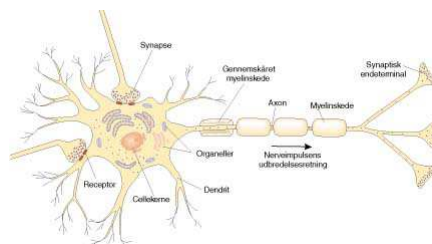
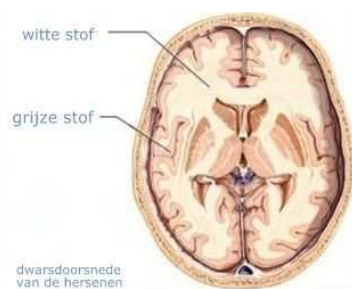
1. **BOUW:** opbouw en architectuur
2. **GROEI:** Hoe leert ons brein?
3. **NEUROCOGNITIE:** denkprocessen
4. **WAT KAN ER MIS GAAN?** Stoornissen
5. **BEHANDELEN, TRAINEN,
(ONDERWIJS)**

HET MENSELIJK BREIN

OPBOUW

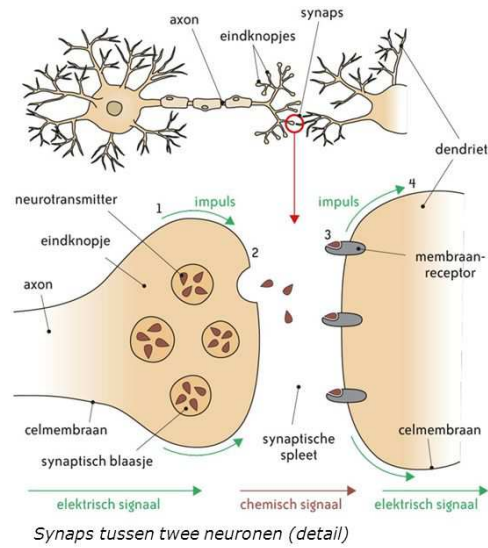
- 1,35 Kilogram;
- Sponzig weefsel met patroon van groeven;
- Twee hersenhelften;
- Aan de onderkant de hersenstam dat verbonden is met de ruggenmerg;
- Bloemkoolachtig cerebellum

GRIJZE EN WITTE STOF

Lengte varieert van 1mm tot 1 mtr

GRIJZE EN WITTE STOF

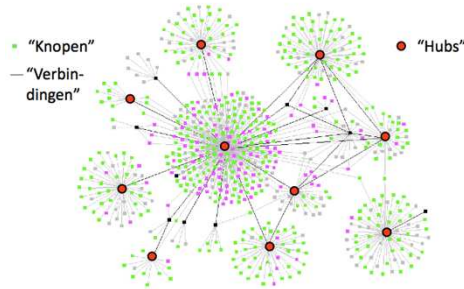

Synaps tussen twee neuronen (detail)

Neurotransmissie gebeurt in één richting: impuls kan zich maar in één richting verplaatsen.

CONNECTIVITEIT

1. "Small-world" structuur

De wereld bestaat uit netwerken en deze hebben geen random structuur: small world
Hubs zijn centraal in netwerken.

NETWERKEN

Bijv 5.9 stappen verwijderd van kennismaking met Paus
Via hubs kan info heel snel van ene naar andere kant.

NEURALE NETWERKEN

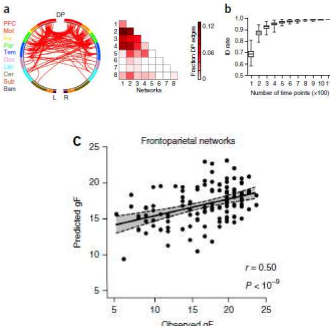
ARTICLES

nature
neuroscience

Received 11 August; accepted 11 September; published online 12 October 2015; doi:10.1038/nrn.4135

Functional connectome fingerprinting: identifying individuals using patterns of brain connectivity

Emily S Finn^{1,7}, Xilin Shen^{2,7}, Dustin Scheinost², Monica D Rosenberg³, Jessica Huang², Marvin M Chun^{1,3,4}, Xenophon Papademetris^{2,5} & R Todd Constable^{1,2,6}

Functionele connectiviteit (brain print):

- is een soort vingerafdruk
- voorspelt intelligentie
- Afwijkende connectiviteit is gerelateerd aan pathologie

OPBOUW VAN HET BREIN: DRIE DIMENSIES

1. Van onder naar boven
2. van achter naar voren
3. van rechts naar links

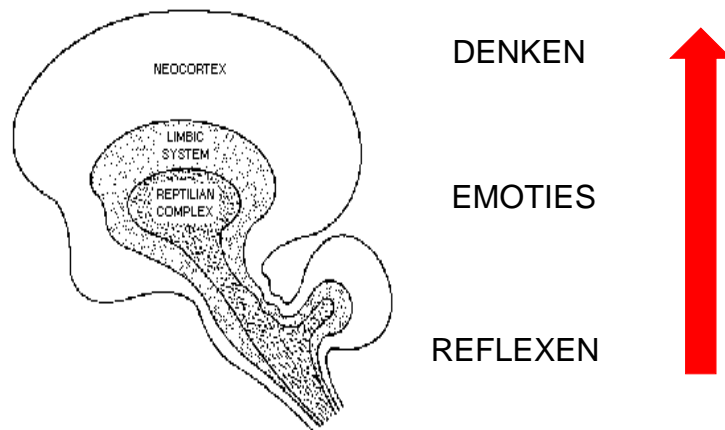
BOVEN AANZICHT

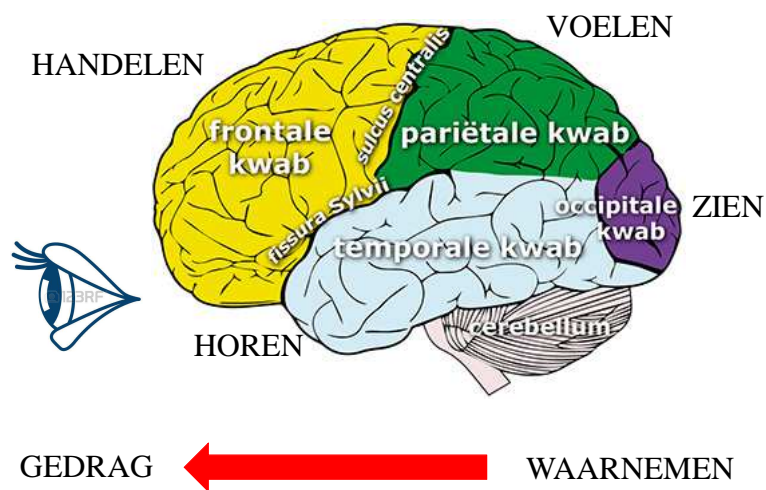
ZIJ AANZICHT

VAN ONDER NAAR BOVEN

(TRIUN BRAIN MODEL)

VAN ACHTER NAAR VOREN

PARIETAAL KWAB: interpretatie van informatie

In tegenstelling tot andere gebieden kent de parietaal kwab bijna uitsluitend witte stof. Dat illustreert de 'verbindende' en dus integratieve functie van de parietaal kwab.

LINKS – RECHTS hemisfeerspecialisatie

LINKS

TAAL

ANALYTISCH

CIJFERS

DETAILS

RECHTER HAND

RECHTS

RUIMTELIJK DENKEN

EMOTIES

CREATIVITEIT

OVERZIEN SITUATIES

NIEUWE INFORMATIE

LINKER HAND

HOE LEERT HET BREIN?

Neural Network

These complex webs of interconnected neurons form with experience.

Remember:

“Neurons that fire together, wire together.”

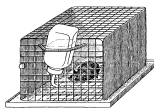
Neuronen die samen
vuren worden goede
buren
Neuronen uit sync
verliezen hun link

OMGEVINGSINVLOED

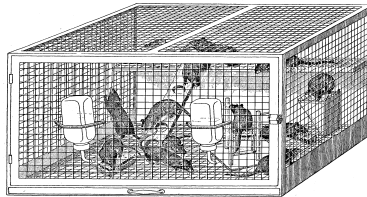
Standard

Impoverished

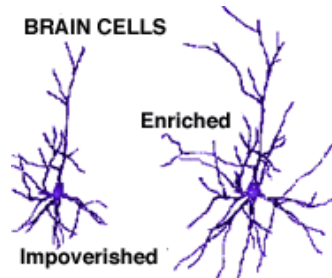

Enriched

After Rosenzweig, Bennett & Diamond: "Brain Changes in Response to Experience".
Scientific American, 1972.

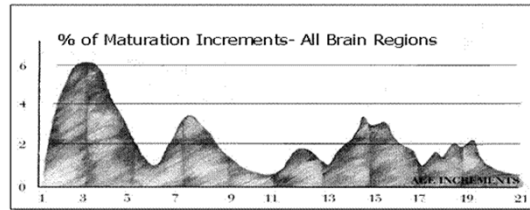
BRAIN CELLS

HOE LEERT HET BREIN?

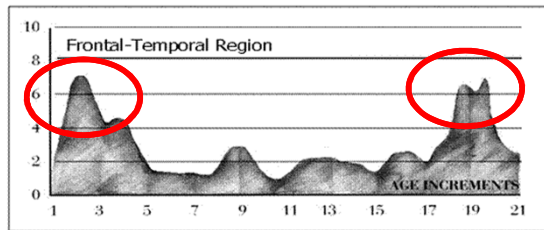
(Savage, 1999, 2009)

Centrum voor Neurologische Leeren
en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaeghe

Samenvatting van % van hersenrijping i.c. groei, neuroconnecties, pruning, verfijning etc).

5 stadia

Frontotemporaal twee pieken in rijping: 0-5 en 18-20 jaar:

“terrible two’s

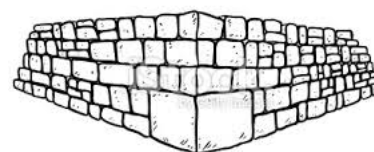

schade in een piekperiode van neurologische rijping heeft ernstigere gevolgen

DRIE HOEKSTENEN:

ONTWIKKELING

1. AUTOMATISEREN
2. INHIBEREN
3. GENERALISEREN

NOVELTY THEORY

AUTOMATISEREN

Automatiseren
betreft het
routinematig (zonder
bewuste aandacht)
en snel uitvoeren
van bepaalde
handelingen
/denkoperaties

- Links-rechts
- Kleuren benoemen
- Rijmpjes
- Klok kijken

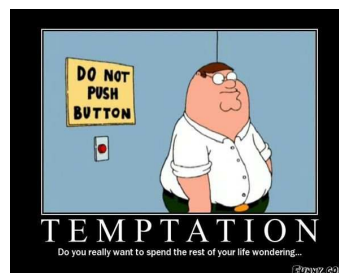
INHIBITIE stop-gedrag

 Centrum voor Neurologische Leeren
en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaeghe

Inhibitiecontrole :

Stoppen met oud gedrag om plaats
te maken voor nieuw gedrag

INHIBITIE

VARIATIE IS ESSENTIEEL

- VARIATIE**
- LEREN BEGINT BIJ TRIAL EN ERROR: GISSEN EN MISSEN = VARIATIE
  - **OEFEN VARIABILITEIT**
BELANGRIJK PRINCIPE VAN LEREN
  - WE LEREN KINDEREN GEEN KUNSTJE. DUS **GENERALISEREN**
- BOUW VARIATIE IN**

**COGNITIEVE
FUNCTIES**

WAARNEMING

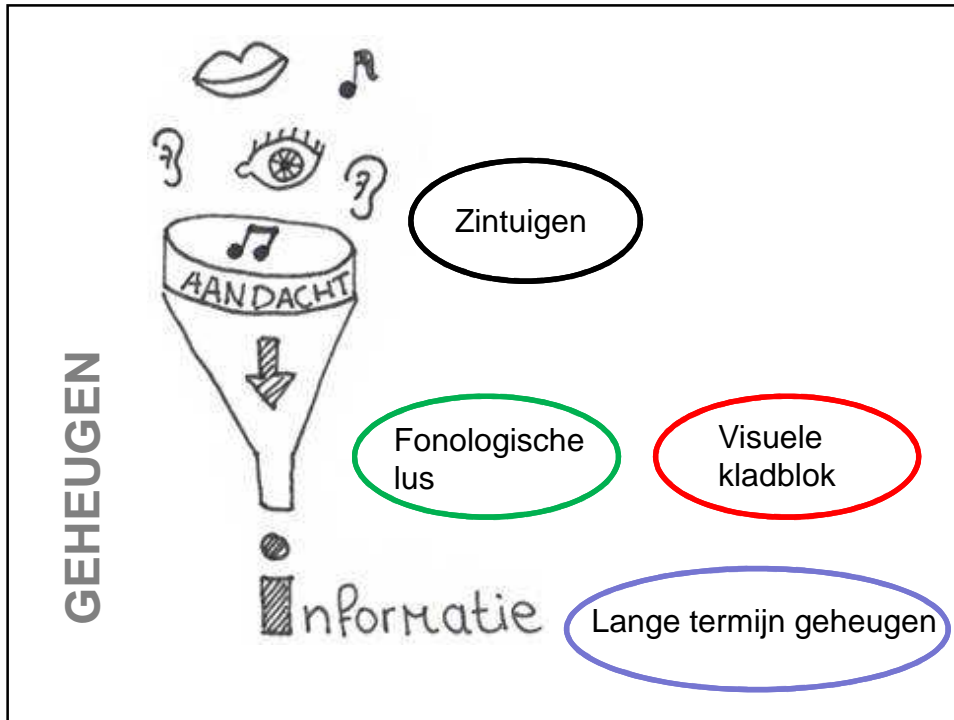
GEHEUGEN

EXECUTIEVE FUNCTIES

MOTORIEK

TAAL

AANDACHT

LEERSTOORNISSEN

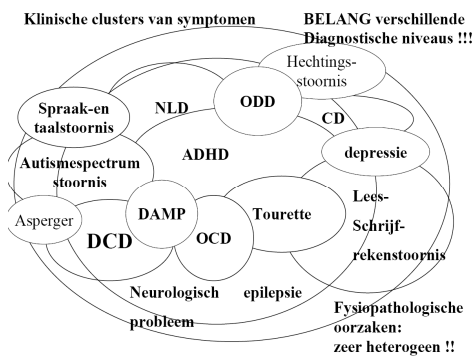
DEFINITIE

- Heterogeniteit
- Neurobiologische cerebrale oorsprong
- Discrepantie tussen leerpotentieel en leerprestaties;
- Exclusie van culturele, omgevings en economische factoren

LEERSTOORNISSEN

COMORBIDITEIT

Comorbiditeit van dyslexie:

- 30-50% taalstoornissen
- 25-40% ADHD
- 33% Depressief

DIAGNOSTISCHE OVERSCHADUWING

AANWEZIGHEID VAN ENE CONDITIE/ZIEKTE INTERFEREERT MET DE ONDERKENNING VAN ANDERE CINDITIE

MATTHEUS EFFECT:

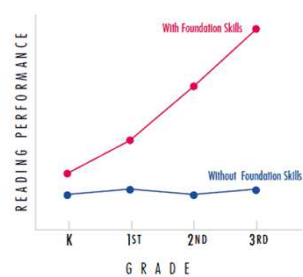
vroege detectie is van belang

LEERSTOORNISSEN

- Secundaire gevolgen:
  - Lage zelfwaarde
  - Gedragsproblemen
  - School uitval
  - Sociale problemen

“De rijken worden rijker en de armen worden armer”
preventie van secundaire gevolgen.

Matthew Effect in Reading

Automatiseren van klank teken koppeling:

LEREN LEZEN

Bijvoorbeeld:

/a/ /aa/

/o/ /oo/

/e/ /eu/ /ou/

De 36 fonetische klanken snel benoemen

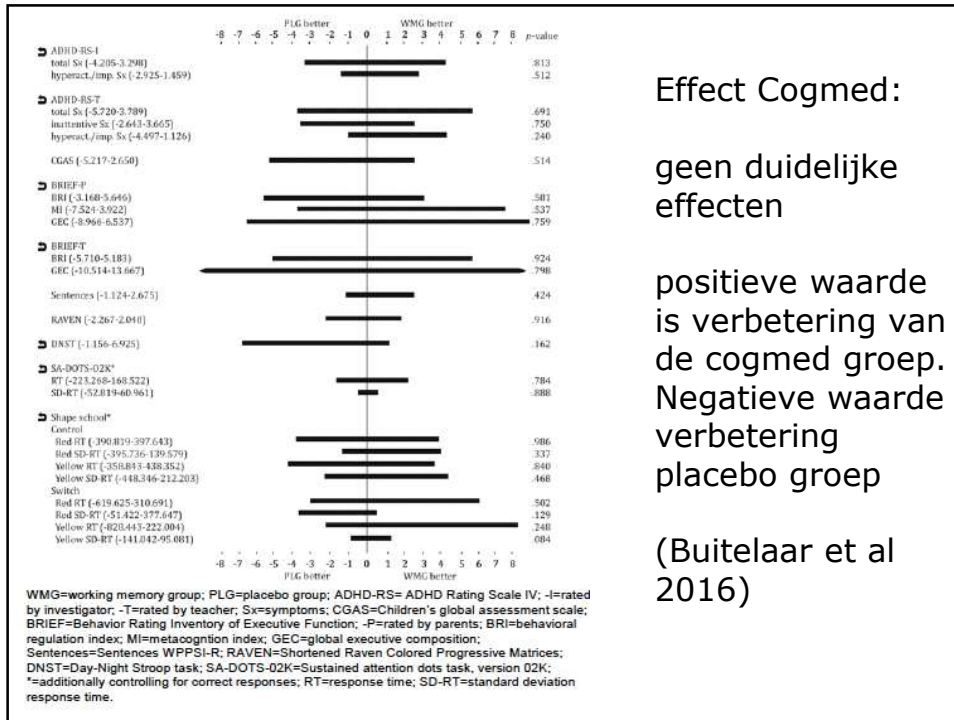
COGMED-werkgeheugentraining:

- Twee versies:

- 3-7 jaar
- 7-17 jaar

- Ouders werken thuis met kinderen: spelletjes
- Kan ook op school
- 5 weken, 5 keer per week, 45 minuten.
- Effect: training werkgeheugen → andere EF ↑
  - Primair effect op werkgeheugen, secundair effect op responsinhibitie, logisch redeneren, hyperactiviteit.

Effect Cogmed:

geen duidelijke effecten

positieve waarde is verbetering van de cogmed groep. Negatieve waarde verbetering placebo groep

(Buitelaar et al 2016)

Centrum voor Neurologische Leeren ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaeghe

Dank voor uw aandacht !

HendriksenJ@kempenhaeghe.nl